

**SMJERNICE ZA VOĐENJE SLUČAJEVA KRŠENJA
LJUDSKIH PRAVA ŽENA
BRANITELJICA LJUDSKIH PRAVA**

Novembar 2020.

SADRŽAJ:

O PROJEKTU	3
UVOD	4
I. INSTTUCIONALNI OKVIR	5
I.1. Ombudsman za ljudska prava BiH.....	5
I.2. Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice BiH	6
I.2.1. Sektor za ljudska prava	6
I.2.2. Agencija za ravnopravnost spolova BiH.....	6
I.3. Gender centar Vlade Federacije BiH i Gender centar Vlade Republike Srpske	6
I.4. Ministarstvo pravde BiH.....	7
I.5. Regulatorna agencija za komunikacije BiH.....	7
2. PRAVNI OKVIR	7
2.1. Ombudsman za ljudska prava BiH.....	7
2.2. Agencija za ravnopravnost spolova BiH, Ministarstva za ljudska prava i izbjeglice BiH, Gender centar Vlade Federacije BiH i Gender centar Vlade Republike Srpske	8
2.3. Ministarstvo pravde BiH.....	9
2.4. Regulatorna agencija za komunikacije BiH.....	9
2.5. Vijeće za štampu u BiH	10
3. BRANITELJICE LJUDSKIH PRAVA	11
4. SMJERNICE ZA VOĐENJE SLUČAJEVA DISKRIMINACIJE KOJE PODNOSE BRANITELJICE LJUDSKIH PRAVA.....	13

SMJERNICE ZA VOĐENJE SLUČAJEVA KRŠENJA LJUDSKIH PRAVA ŽENA BRANITELJICA LJUDSKIH PRAVA

O PROJEKTU

Prepoznajući činjenicu da braniteljice ljudskih prava u Bosni i Hercegovini imaju ključnu ulogu u promociji i zaštiti ljudskih prava, Fondacija lokalne demokratije (FLD) je zajedno sa partnerskom organizacijom, U.G: "Mreža policijskih službenica", implementirala projekat "Ostati sigurne – Mreža sigurnosti za braniteljice ljudskih prava i aktivistice protiv rodno zasnovanog nasilja u Bosni i Hercegovini". Cilj projekta je bile podrška nevladinim organizacijama - braniteljicama ljudskih prava (BLJP) i stvaranje uslova za uspostavljanje mehanizama zaštite BLJP-a u saradnji s relevantnim akterima, uz poštivanje uspostavljenih međunarodnih standarda. Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice BiH/Agencija za ravnopravnost spolova BiH (MLJPI BiH/ARS BiH) je podržalo koncept i cilj projekta, a Kraljevina Nizozemska je pružila finansijsku podršku kroz MATRA program.

U okviru projekta provedena je Analiza sigurnosnih rizika kojem su izložene BLJP i kreirani Standardi ponašanja (SP) za braniteljice ljudskih prava u situacijama ostvarivanja rizika u njihovom djelovanju i radu. Definisani su mehanizmi zaštite od diskriminacije za braniteljice ljudskih prava u policijskim strukturama Bosne i Hercegovine, razvijene smjernice za tretman policijskih službenica kada se prijavljuje ili sumnja na mogućnost nasilja, te unaprijeđeni kapaciteti medija za odgovorno izvještavanje o kršenju sigurnosti BLJP-a.

Jedan od ključnih rezultata ovog projekta je **Protokol o zaštiti braniteljica/branitelja ljudskih prava** potpisan između Ministarstva za ljudska prava i izbjeglice BiH i relevantnih OCD / BLJP-a. Protokol je utvrdio odgovornosti i zaduženja potpisnika u cilju ispunjavanja obaveza Bosne i Hercegovine iz ratificiranih međunarodnih dokumenta, odnosno stvaranju uslova za uspostavljanje mehanizama zaštite BLJP, u saradnji s relevantnim akterima, te uz poštivanje uspostavljenih međunarodnih standarda.

Nakon konsultacija FLD sa partnerima u projektu, prepoznata je potreba za podrškom implementaciji ovog protokola što je rezultiralo nastavkom finansiranja, kroz MATRA program, projekta pod nazivom "Braniteljice ljudskih prava unapređuju ljudska prava u Bosni i Hercegovini", čija implementacija je u toku.

U okviru ovog projekta uspostavljena je Radna grupa sastavljena od predstavnika/ca relevantnih institucija i nevladinih organizacija, koja je izradila Akcioni plan provedbe Protokola u skladu sa definisanim obavezama potpisnika Protokola, te utvrdila kriterije za uspostavljanje i djelovanje Savjetodavnog odbora za zaštitu braniteljica/branitelja ljudskih prava, koji će biti uspostavljen u narednom periodu, kada se stvore svi institucionalni i politički preduvjeti za uspostavljanje istog.

Nadalje, u okviru projekta provedno je „**Mapiranje izazova pristupu pravdi braniteljica ženskih ljudskih prava po pitanju diskriminacije**“. Ovaj dokument je, identifikovanjem postojećih izazova u oblasti pristupa pravdi braniteljica ljudskih prava u slučaju diskriminacije na osnovu spola, imao za cilj da doprinese poboljšanju položaja, zaštite ljudskih prava i sigurnijeg radnog okruženja braniteljica ljudskih prava. S tim u vezi, ovaj dokument je osnov za razvijanje politika koje bi unaprijedile položaj braniteljica ljudskih prava u njihovom radu, odnosno za izradu smjernica i preporuka za unapređenje i/ili korištenje postojećih internih akata institucija u čijim nadležnostima je obrada slučajeva kršenja ljudskih prava i diskriminacije braniteljica ljudskih prava na osnovu spola, što bi rezultiralo poboljšanim provođenjem postojećeg zakonodavstva.

Cilj **Smjernica za vođenje slučajeva kršenja ljudskih prava žena – braniteljica ljudskih prava** je poboljšanje institucionalnog odgovora na diskriminaciju na osnovu spola, posebno imajući u vidu da su ciljane institucije ovlaštene da primaju pojedinačne žalbe, da istražuju i izdaju preporuke i prate njihovo kontinuirano sprovođenje u cilju efikasnijeg procesuiranja slučajeva kršenja ljudskih prava i diskriminacije na osnovu spola.

UVOD

Donošenjem **Zakona o ravnopravnosti spolova u Bosni i Hercegovini** (ZoRS) 2003. godine, te donošenja Zakona o izmjenama i dopunama ZoRS-a iz 2009. godine pravni standardi ravnopravnosti spolova, koji su utvrđeni Konvencijom o eliminaciji svih oblika diskriminacije žena (CEDAW), kao i obaveze postizanja ciljeva utvrđenih Pekinškom deklaracijom i Platformom za akciju, postali dijelom pravnog sistema BiH. ZoRS je uveo principe ravnopravnosti spolova, zabranio diskriminaciju na osnovu spola i garantovao jednake mogućnosti svim građanima/građankama, kako u javnoj tako i u privatnoj sferi života. Zakon je definisao oblike diskriminacije na osnovu spola i mehanizme zaštite od diskriminacije koji su dostupni kroz disciplinske, građanske i krivične postupke.

Praćenje provedbe ZoRS-a vrši se i putem primanja i obrade molbi, žalbi i predstavki osoba i grupa osoba u kojima se ukazuje na povrede nekog prava iz ovog Zakona u skladu sa Jedinstvenim pravilima za primanje i obradu zahtjeva za ispitivanjem povreda ZoRS-a. Prečišćeni tekst Zakona o ravnopravnosti spolova u BiH („Službeni glasnik BiH“ 32/10) propisuje da je diskriminacija po osnovu pola svako stavljanje u nepovoljniji položaj bilo koje osobe ili grupe osoba zasnovano na polu zbog kojeg se osobama ili grupi osoba otežava ili negira priznavanje, uživanje ili ostvarivanje ljudskih prava ili sloboda. ZoRS također propisuje obavezu nadležnih vlasti da poduzimaju odgovarajuće mjere radi eliminacije i sprečavanja nasilja po osnovu spola u javnoj i privatnoj sferi života, te da osiguraju instrumente pružanja zaštite, pomoći i naknade žrtvama.

ZoRS je utemeljio i glavne aktere u institucionalnim mehanizmima za ravnopravnost spolova u BiH, to su: Agencija za ravnopravnost spolova Bosne i Hercegovine (ARS BiH,MLJPI), Gender Centar Federacije BiH i Gender centar Republike Srpske. Navedeni institucije imaju ključnu ulogu u nastojanjima da ZORS ishodi stvarnim unapređenjima ravnopravnosti spolova u društvu tako što pripremaju državni akcioni plan za ravnopravnost spolova - GAP BiH, te podstiču i koordiniraju njegovo provođenje, u partnerstvu i saradnji sa resornim ministarstvima, upravnim organizacijama, civilnim društvom.

Donošenjem **Zakona o zabrani diskriminacije** 2009. godine (ZoZD) definirani su mehanizmi zaštite od diskriminacije u Bosni i Hercegovini. Zakon je donesen kao jedan od uslova Evropske Unije za viznu liberalizaciju sa ciljem transponiranja anti-diskriminacijskih direktiva, ali je pojam diskriminacije proširen na kršenje prava po svim osnovama u skladu sa Evropskom Konvencijom o ljudskim pravima i osnovnim slobodama odnosno njenog Protokola broj 12. Zakonom je uspostavljen okvir za zaštitu od svih oblika diskriminacije koji podrazumijeva zaštitu od diskriminacije u svim sudskim i upravnim postupcima.

Zakonom o izmjenama i dopunama Zakona o zabrani diskriminacije, koji je usvojen 2016. godine, poboljšana je definicija diskriminacije. Proširena je lista osnova diskriminacije tako da one eksplicitno uključuju i dob, invaliditet i seksualnu orijentaciju, rodni identitet i seksualne karakteristike. Ojačana je pozicija žrtve diskriminacije u kontekstu efektivnog korištenja mehanizama zaštite, naročito sudskog postupka za zaštitu od diskriminacije.

ZoRS BiH i ZoZD BiH međusobno su usaglašeni u dijelu u kojem se žrtve diskriminacije upućuju na **mogućnost korištenja pravnih mehanizama** za zaštitu prava koja su predviđena navedenim zakonima (vrste tužbi, nadležnosti, rokovi, teret dokazivanja, viktimizacija i drugi). U skladu sa Preporukom 34 CEDAW/C/BiH/CO/38 ovime je uspostavljen pravni mehanizam zaštite koji omogućava zaštitu prava zagarantovanih ZORS-om pred nadležnim sudovima. **Ombudsman** je dodatno sredstvo izvansudske zaštite ljudskih prava pa tako i zaštite od diskriminacije na osnovu pola.

Nesporno je da ZoRS i ZoZD predstavljaju pravni mehanizam koji je uspostavio okvir za zaštitu od diskriminacije na jedinstven način, međutim nepostojanje zakonodavnog okvira kojim bi se dao poseban status braniteljicama/braniteljima ljudskih prava otežava njihov rad, kao i mogućnost pristupa pravdi, odnosno mehanizmima zaštite.

Braniteljice ljudskih prava, bez obzira na njihovu ključnu ulogu u zaštiti ljudskih prava, se i dalje tretiraju kao ostali građani, odnosno ne prepoznaje im se poseban status u zaštiti njihovog integriteta iako pripadaju rizičnim grupama građana. Da bi im se osigurao zadovoljavajući nivo zaštite od prijetnji i napada, te kako bi se smanjio rizik za njihovu ranjivost neophodno je iskoristiti i/ili unaprijediti sve kapacitete i zakonske mehanizme koji im stoje na raspolaganju.

Anketno ispitivanje braniteljica ljudskih prava u okviru „Mapiranja izazova pristupu pravdi braniteljica ženskih ljudskih prava po pitanju diskriminacije“ je pokazalo da većina ispitanice zna šta je diskriminacija i smatra da je

diskriminacija u Bosni i Hercegovini izražena. Također, ispitanice smatraju da je problem diskriminacije više institucionalne prirode i to u pogledu nedostatka implementacije zakona i politika o zabrani diskriminacije.

Nadalje, odgovarajući na pitanja o poznavanju postojanja Zakona o zabrani diskriminacije, ali i o mehanizmima i načinima zaštite u istom, braniteljice ljudskih prava su u velikom broju odgovorile da su upoznate sa odredbama zakona. Međutim, analizom odgovora koja se tiču institucija ili organizacija koje su ključne za sprečavanje i suzbijanje diskriminacije primjećeno je da ipak postoji određen nivo nepoznavanja zakonskih odredbi.

Analiza slučajeva diskriminacije i oblika diskriminacije, ispitanica koje su prijavile diskriminaciju ili smatraju da su bile diskriminirane, ali nisu prijavile, pokazala je veliku diskrepanciju između odgovora koje su dale ispitanice i oblika koji je identificiran analizom slučaja.

Iz svega navednog proistekla je potreba da se izrade **Smjernice za vođenje slučajeva kršenja ljudskih prava žena – braniteljica ljudskih prava** koje će dati prijedlog mogućih zakonskih mehanizama zaštite koji se mogu koristiti u slučaju da neka braniteljica ljudskih prava dođe u stanje nužne potrebe za zaštitom od napada i prijetnji koji su proistekli kao odgovor na ostvarivanje njihove uloge i konkretnih aktivnosti u djelovanju.

1. INSTITUCIONALNI OKVIR

Koja je uloga nadležnih institucija/tijela u postupanju po žalbama u pogledu diskriminacije?

„Mapiranje izazova pristupu pravdi braniteljica ženskih ljudskih prava po pitanju diskriminacije“ je pokazalo da mnoge ispitanice-braniteljice ljudskih prava, iako su upoznate da postoji Zakon o zabrani diskriminacije, ne znaju prepoznati oblike diskriminacije, kao i da ne poznaju ključne institucije za sprečavanje i suzbijanje diskriminacije u BiH. Najčešći problemi koji su navedeni su bili nedostatak informacija, nepoznavanje kome se obratiti, te dugotrajnost rješavanja spora i neefikasnost i neefektivnost postupaka.

Imajući u vidu navedeno, tekst koji slijedi sadrži pregled ključnih institucija i izvoda iz njihovih mandata koji regulišu pitanja zaštite ljudskih prava i ravnopravnosti spolova, te zabrane diskriminacije na osnovu spola.

1.1. Ombudsman za ljudska prava BiH

- Institucija štiti ljudska prava i slobode i vladavinu prava razmatrajući pritužbe o postojanju nezakonitosti i nepravilnosti u radu organa vlasti, te ukoliko takvu obavezu predviđaju posebni zakoni, razmatra i pritužbe koje se odnose na ostale pravne i fizičke osobe;
- Institucija obavlja funkciju centralne institucije za sprečavanje diskriminacije u skladu sa odredbama Zakona o zabrani diskriminacije i u izvršenju ovog mandata saraduje sa organima vlasti BiH, organizacijama civilnog društva i međunarodnim tijelima koja se bave pitanjima ravnopravnosti i nediskriminacije;
- Institucija djeluje po prijemu pritužbe ili na vlastitu inicijativu (ex officio), ako iz nalaza, dokaza i pojedinih činjenica u podnesku ili iz stečenih saznanja na drugi način, proizilazi da su kršena ljudska prava i slobode, određene Ustavom, zakonima i drugim aktima, kao i međunarodnim instrumentima o ljudskim pravima;
- Institucija promoviše ljudska prava i slobode tako što prati stanje i ukazuje na potrebu njihove zaštite, obavlja istraživačko-analitičku djelatnost, dokumentuje kršenje ljudskih prava, razvija i održava bazu pritužbi, aktivno i redovno održava saradnju sa organizacijama civilnog društva, međunarodnim organizacijama i tijelima, tijelima struke i akademske zajednice, pravovremeno i redovno informiše javnost i zainteresovane strane, provodi edukativne, informativne i aktivnosti za pozidanje svijesti i sve duge aktivnosti sa ciljem bolje promocije ljudskih prava u skladu sa međunarodnim standardima u oblasti ljudskih prava i sloboda.

I.2. Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice BiH

- praćenje i provođenje međunarodnih konvencija i drugih dokumenata iz oblasti ljudskih prava i osnovnih sloboda;
- promovisanje i zaštita ličnih i kolektivnih ljudskih prava i sloboda;
- kreiranje i provođenje aktivnosti na ispunjavanju obaveza BiH u pogledu prijema u evroatlantske integracije, a posebno u vezi sa primjenom Evropske konvencije o ljudskim pravima i osnovnim slobodama i njenim protokolima;
- saradnja sa nevladinim sektorom po pitanjima iz nadležnosti ministarstva.

I.2.1. Sektor za ljudska prava

- priprema prijedloge, odnosno nacрте zakona, podzakonske akte i druge propise iz oblasti ljudskih prava;
- prima i obrađuje molbe, žalbe i predstavke pojedinaca, grupa i kolektiviteta u cilju zaštite njihovih prava; na osnovu prikupljenih podataka o kršenju ljudskih prava, priprema izvještaje i informacije i daje ocjene i preporuke nadležnim institucijama i tijelima državnih i entitetskih vlasti o otklanjanju kršenja, odnosno zaštiti ljudskih prava kroz rad tih i drugih institucija;
- daje mišljenja na nacрте i prijedloge pravnih akata koje utvrđuje Savjet ministara Bosne i Hercegovine o njihovoj usklađenosti sa važećim međunarodnim konvencijama iz oblasti ljudskih prava i sloboda (posebno sa Evropskom konvencijom o ljudskim pravima i osnovnim slobodama);
- predlaže organizacionu strukturu institucionalnih i savjetodavnih faktora i mehanizama za promociju i zaštitu ljudskih prava pri institucijama vlasti BiH.

I.2.2. Agencija za ravnopravnost spolova BiH

- U postupku pripreme nacрта i prijedloga zakona, podzakonskih i drugih normativnih akata, strategija, planova i programa, a prije dostavljanja Vijeću ministara Bosne i Hercegovine, daje mišljenje o usaglašenosti navedenih akata sa ovim Zakonom i međunarodnim standardima o ravnopravnosti spolova;
- Daje inicijativu za pokretanje postupka za izmjene i dopune propisa u slučaju neusaglašenosti sa odredbama ovog Zakona, domaćim i međunarodnim standardima o ravnopravnosti spolova;
- Prima i obrađuje molbe, žalbe i predstavke osoba i grupa osoba u kojima se ukazuje na povrede nekog prava iz ovog Zakona;
- Donosi Jedinствена pravila za primanje i obrađivanje molbi, žalbi i predstavki osoba i grupa osoba i iz tačke i. Ovog člana;
- Sarađuje u okviru svoje nadležnosti sa nevladinim organizacijama koje se bave zaštitom ljudskih prava i sloboda;

I.3. Gender centar Vlade Federacije BiH i Gender centar Vlade Republike Srpske

- Prate usaglašenost zakona i drugih akata, politika, strategija, planova i programa koji se donose na nivou entiteta, sa domaćim i međunarodnim standardima za ravnopravnost spolova;
- Daju mišljenje o usaglašenosti zakona i drugih akata, politika, strategija, planova i programa koje se donose na nivou entiteta sa odredbama ovog zakona i drugim domaćim i međunarodnim standardima za ravnopravnost spolova i pokreću inicijative za usaglašavanje;
- Primaju i obrađuju molbe, žalbe i predstavke osoba i grupa osoba u kojima se ukazuje na povrede nekog prava iz ovog zakona u skladu sa jedinstvenim pravilima iz člana 26. Stav (1) tačka i);
- Sarađuju sa nevladinim organizacijama koje se bave zaštitom ljudskih prava i sloboda;
- Pružaju stručnu i savjetodavnu podršku i pomoć svim institucijama sistema i drugim partnerima.

I.4. Ministarstvo pravde BiH

- Obezbjeduje da zakonodavstvo BiH i njegova provedba na svim nivoima budu u skladu sa obavezama BiH koje proizilaze iz međunarodnih sporazuma;
- Obavlja poslove upravne inspekcije nad izvršavanjem zakona koji se odnose na državne službenike i zaposlene organa uprave, upravni postupak i posebne upravne postupke i kancelarijsko poslovanje u organima uprave;
- Bavi se pitanjima udruženja građana, uključujući vođenje registra udruženja građana i nevladinih organizacija koje djeluju na teritoriji BiH;

I.5. Regulatorna agencija za komunikacije BiH

- Vizija RAK-a je uspostavljeno jedinstveno, konkurentno i liberalizovano tržište elektronskih komunikacija u skladu sa evropskim i svjetskim standardima razvoja tehnologije, te osigurana sloboda govora i medijska sloboda u BiH.
- Nadležnosti su: kreiranje i promovisanje pravila u sektorima emitovanja i telekomunikacija, licenciranje operatora u sektorima emitovanja i telekomunikacija, planiranje, upravljanje i dodjeljivanje frekventnog spektra, primjenjivanje tehničkih i drugih standarda koji se tiču kvaliteta, te uspostavljanje i održavanje sistema naknada za dozvole.
- Regulatorna agencija za komunikacije (RAK) prima prigovore u vezi sa pružanjem usluga iz područja audiovizuelnih medijskih usluga, telekomunikacija i korištenja radiofrekvencijskog spektra.

2. PRAVNI OKVIR

Zaštita braniteljica ljudskih prava u slučaju diskriminacije na osnovu spola je, kao i za sve građane u Bosni i Hercegovini, uspostavljena je zakonskim okvirom BiH putem Zakona o zabrani diskriminacije i Zakona o ravnopravnosti spolova. **Zakonskim okvirom zaštite od diskriminacije zabranjuje se diskriminacija i pruža mehanizam zaštite od diskriminacije na osnovu spola u svim oblastima javne i privatne sfere društva.** Bez obzira na postojanje zakonskog okvira i što su usvojene razne međunarodne konvencija i preuzete obaveze, analize su pokazale da se zaštita od diskriminacije u praksi ne ostvaruje.

U okviru „Mapiranja izazova pristupu pravdi braniteljica ženskih ljudskih prava po pitanju diskriminacije“ predstavnici institucija su, takođe, naveli da ne postoji dosljedna primjena odredbi Zakona o zabrani diskriminacije, što je uzrokovano i nedovoljnom educiranošću službenika kako bi organi uprave mogli adekvatno odgovoriti na te zadatke. Nepoznavanje pojma 'braniteljice ljudskih prava' od strane javnih službenika, kao i nedovoljan nivo kontinuirane pravne edukacije stručnjaka o standardima ljudskih prava (posebno u pogledu braniteljica ljudskih prava) su razlozi zašto zaštita od diskriminacije braniteljica ljudskih prava nije uređena na zadovoljavajućem nivou. Također, ne postoje strateški dokumenti, ali ni mehanizmi unutar institucija koji omogućavaju prijavu i zaštitu od diskriminacije.

U nastavku slijede izvodi iz zakona u pogledu obraćanja braniteljica ljudskih prava ključnim institucijama, uključujući interne instrukcije i smjernice za podnositelje/ice žalbi.

2.1. Ombudsman za ljudska prava BiH

Ombudsman za ljudska prava BiH je izdao **Smjernice/uputstvo za ispunjavanje obrasca žalbe – diskriminacija**¹, koji sadržava objašnjenje osnovnih elementa koji se moraju utvrditi da bi Institucija Ombudsmana mogla zaključiti da li se radi o diskriminaciji. Od velikog značaja je odgovor na pitanja u dijelu koji se odnosi na opis događaja kako bi Institucija mogla da usmjeri svoj postupak ispitivanja.

Uputstvo sadrži sljedeća pitanja:

- I. Koji organ vlasti vam je uskratio pravo?

---

¹ Dostupno na: https://ombudsmen.gov.ba/documents/ombudsmen_doc2016101709461593eng.pdf

2. Kada se ta radnja desila?
3. Da li ste pokrenuli neki drugi formalni ili neformalni postupak zaštite?
4. Da li ste žrtva diskriminacije?
5. Zbog kojeg zabranjenog osnova se desio različit tretman?
6. Da li možete identificirati osobe ili grupe koje su u istoj ili sličnoj situaciji?
7. Da li ste različito tretirani?
8. Opišite različit tretman?
9. Da li postoji legitiman cilj za različito postupanje?
10. Šta od dokumenata je neophodno priložiti uz obrazac žalbe?

Ispod svakog pitanje se nalazi pojašnjenje i primjeri koji mogu pomoći za opis događaja.

Instituciji ombudsmena za ljudska prava BiH može se obratiti svako fizičko i pravno lice koje ima legitiman interes, bez obzira na državljanstvo, rasu, spol, vjersku i nacionalnu pripadnost. Žalba upućena Instituciji neće prouzročiti nikakve krivične, disciplinske ili bilo kakve druge sankcije po njenog podnosioca. Žalba se izjavljuje pismeno, putem pošte, fax-a, e-mail-a ili ličnim dostavljanjem. Institucija ombudsmena za ljudska prava BiH, ukoliko utvrdi povredu prava, izdaje preporuke nadležnim organima da poduzmu mjere kako bi se ispravile povrede ljudskih prava ili slabo funkcioniranje uprave.

Također, Institucija savjetuje građane kako da iskoriste najpogodnija pravna sredstva ili ih upućuje na odgovarajuće institucije. Nadalje, Institucija ne mijenja odluke javnih organa vlasti, niti preuzima ulogu organa koji postupaju po žalbi. Institucija se ne može miješati u proces odlučivanja sudova, ne zastupa podnosiocima žalbi pred javnim organima, niti pišem podneske ili žalbe u njihovo ime. Institucija ombudsmena za ljudska prava BiH ne može dodijeliti nadoknadu za utvrđene povrede ljudskih prava. Podnositelj žalbe je dužan obavijestiti Instituciju ombudsmena o razvoju predmeta i promjenama koje se odnose na žalbu, kao i o promjenama adrese i telefonskog broja. Propust da se dostave takve informacije može dovesti do zaključka da više ne postoji želja za nastavkom sa postupkom po žalbi.

2.2. Agencija za ravnopravnost spolova BiH, Ministarstva za ljudska prava i izbjeglice BiH, Gender centar Vlade Federacije BiH i Gender centar Vlade Republike Srpske

Agencija za ravnopravnost spolova BiH, MLJPI BiH, Gender centar FBiH i Gender centar RS-a prate i ispituju povrede odredbi Zakona o ravnopravnosti spolova Bosne i Hercegovine učinjene aktom, radnjom ili nepostupanjem organa ili pravnog lica i preduzimaju aktivnosti za njihovo otklanjanje u skladu sa Zakonom.

Jedinstvenim pravilima za primanje i obrađivanje zahtjeva za ispitivanje povreda Zakona o ravnopravnosti spolova Bosne i Hercegovine² uređuje se postupak primanja i obrade zahtjeva za ispitivanje povreda. Zahtjev za ispitivanje povreda Zakona o ravnopravnosti spolova Bosne i Hercegovine se, u pravilu, podnosi na obrascu koji je sastavni dio Jedinstvenih pravila za primanje i obrađivanje zahtjeva za ispitivanje povreda Zakona o ravnopravnosti spolova Bosne i Hercegovine. Obrazac sadrži sljedeće instrukcije:

1. Ko može podnijeti podnesak za ispitivanje povreda Zakona?
2. Kada se može podnijeti podnesak za ispitivanje povreda Zakona?
3. Kako se podnosi podnesak za ispitivanje povreda Zakona?
4. Koji se podnesci mogu uzeti u rad?
5. Postupak ispitivanja podneska
6. Šta ne možete očekivati od ovog postupka?

Ispod svakog pitanja nalaze odgovarajuća pojašnjenja za popunjavanje.

Nakon završenog postupka ispitivanja izdaju se **preporuke za postupanje, te predlažu mjere za otklonjanje uzroka kršenja Zakona.** Ove mjere pretežno uključuju prijedloge za izmjene i dopune zakona, prestanak kršenja odredbi Zakona, odnosno, postupanje u skladu sa Zakonom, te donošenje privremenih mjera. Ove preporuke, iako nisu pravno obavezujuće, imaju efekat na zaštitu prava, kao i edukativni, preventivni i efekat podizanja svijesti javnosti. Osim zahtjeva podnesenih u predviđenom obrascu, sve je češća pojava da se stranke

² Dostupno na: <https://arsbih.gov.ba/o-agenciji/zahtjev-za-ispitivanje/>

obrate ARSBiH, MLJPI i entitetskim gender centrima putem e-maila ili telefona, nakon čega im bude pružena adekvatna pravna pomoć, te im se pruži savjet za daljnje aktivnosti u cilju zaštite od diskriminacije na temelju spola.

2.3. Ministarstvo pravde BiH

Ministarstvo pravde BiH je zaduženo za nadzor nad Zakonom o pružanju besplatne pravne pomoći. U skladu sa članom 14. (Zabrana diskriminacije) pravo na besplatnu pravnu pomoć pod uvjetima propisanim ovim zakonom imaju sve osobe bez diskriminacije po bilo kojoj osnovi, u skladu sa Zakonom o zabrani diskriminacije. **Zahtjev za ostvarivanje prava na besplatnu pravnu pomoć u postupku koji se vodi pred tijelima i institucijama Bosne i Hercegovine** podnosi se na propisanom obrascu (ZOPP)³. U dijelu Obrasca koji sadrži uputstvo o odobravanju pravne pomoći na osnovu statusa, naveden je i status žrtve nasilja u porodici ili nasilja na osnovu spola.

2.4. Regulatorna agencija za komunikacije BiH

Regulatorna agencija za komunikacije (RAK) ispituje i utvrđuje kršenja primjenjivih propisa u vezi sa pružanjem usluga iz područja audiovizuelnih medijskih usluga, telekomunikacija i korištenja radiofrekvencijskog spektra po podnesenom prigovoru ili na osnovu vlastitih nalaza.

Ako se ustanovi povreda pravila, Agencija može izreći sankcije u rasponu od usmenog ili pismenog upozorenja, novčane kazne do suspenzije ili ukidanja dozvole. Prigovori u vezi pružanja usluga u sektoru audiovizuelnih medija (kao i elektronskih komunikacija i korištenja radio-frekvencijskog spektra) mogu biti podneseni koristeći online formu na veb-sajtu Agencije⁴. Prigovore je takođe moguće podnijeti telefonom, osobnim dolaskom u prostorije Agencije, kao i poštom, koristeći formu dostupnu na istoj stranici. Prigovor mogu podnijeti fizičke i pravne osobe, a prigovori se takođe mogu podnijeti anonimno, pri čemu Agencija neće biti u stanju da podnosioca žalbe obavijesti o ishodu.

Pošto su emiteri obavezni da čuvaju snimke emitovanih sadržaja šest sedmica, prigovore treba podnijeti najkasnije šest sedmica po emitovanju. Ukoliko je prigovor podnesen nakon isteka ovog roka, Agencija neće biti u stanju da reaguje. Ključna pitanja vezana za temu ovih Smjernica koja se mogu ispitati od strane RAK-a se odnose na diskriminaciju i predrasude koje su sadržane u Kodeksu o audiovizuelnim medijskim uslugama i medijskim uslugama radija, kao i Kodeksu o komercijalnim komunikacijama. Nadalje RAK BiH je izdao i **Smjernice za primjenu Kodeksa o audiovizuelnim medijskim uslugama i medijskim uslugama radija**⁵, kao i **Smjernice za primjenu Kodeksa o komercijalnim komunikacijama**.⁶ Ove smjernice imaju za cilj da pružaocima medijskih usluga u BiH detaljnije pojasne pojedinačne odredbe kodeksa i pomognu u njihovoj primjeni.

Kao dokument koji uređuje principe programskih sadržaja, Kodeks o audiovizuelnim medijskim uslugama i medijskim uslugama radija sadrži osnovni okvir kada je u pitanju zaštita ljudskih prava. Tako se u članu 3. (Osnovni principi) propisuje obaveza poštivanja ljudskog dostojanstva i osnovnih prava drugih, kao i zabrana programskih sadržaja koji uključuju bilo kakvu diskriminaciju ili predrasude na osnovu spola, rase, etničke pripadnosti, nacionalnosti, vjere ili uvjerenja, invalidnosti, posebnih potreba, dobi, seksualne orijentacije, društvenog porijekla, kao i svaki drugi sadržaj koji ima za svrhu ili posljedicu da bilo kojem licu onemogući ili ugrožava priznavanje, uživanje ili ostvarivanje na ravnopravnoj osnovi, njegovih prava i sloboda. Član 4. (Govor mržnje), nadalje, propisuje da audiovizuelne medijske usluge i medijske usluge radija neće ponižavati, zastrašivati ili podsticati na mržnju, nasilje ili diskriminaciju protiv lica ili grupe na osnovu spola, rase, etničke pripadnosti, nacionalnosti, vjere ili uvjerenja, invalidnosti, posebnih potreba, dobi, seksualne orijentacije, društvenog porijekla ili na osnovu bilo koje druge okolnosti koja ima za svrhu ili posljedicu da bilo kojem licu onemogući ili ugrožava priznavanje, uživanje ili ostvarivanje na ravnopravnoj osnovi, njegovih prava i sloboda.

Također, i član 3. Kodeksa o komercijalnim komunikacijama propisuje da je i u komercijalnim komunikacijama zabranjen bilo kakav sadržaj koji može dovesti u pitanje poštivanje ljudskog dostojanstva kao jednog od osnovnih principa demokratskih i pluralističkih društava. Također se ističe i zabrana ponižavanja, zastrašivanja ili podsticanja

³ Dostupno na: http://www.mpr.gov.ba/organizacija_nadleznosti/Besplatna_pravna_pomoc/default.aspx?id=9428&langTag=bs-BA

⁴ <https://www.rak.ba/bs-Latn-BA/complain>

⁵ <https://www.rak.ba/bs-Latn-BA/articles/104>

⁶ Dostupno na: <https://www.rak.ba/bs-Latn-BA/articles/105>

na mržnju, nasilje ili diskriminaciju, u skladu sa odredbama Zakona o zabrani diskriminacije. Cilj ove odredbe je da istakne da komercijalne komunikacije nisu ni na koji način izuzete od ove obaveze, iako se možda radi o specifičnom sadržaju.

2.5. Vijeće za štampu u BiH

Vijeće za štampu u Bosni i Hercegovini je **samoregulacijsko tijelo za štampane i online medije** koje posreduje kao medijator između nezadovoljnih čitalaca i štampanih i online medija; nadgleda primjenu Kodeksa za štampu i online medije u BiH; unapređuje profesionalne standarde u štampi i online medijima u BiH; štiti javnost od neprofesionalnog i manipulatorskog novinarskog izvještavanja; štiti medije od političkih, ekonomskih i svih drugih pritisaka koji ugrožavaju slobodu informisanja i slobodu medija.

Vijeće za štampu u Bosni i Hercegovini izradilo je **Kodeks za štampu i online medije BiH**⁷ u konsultaciji sa Udruženjima novinara u BiH. Kodeks je izveden iz postojećih evropskih standarda novinarske prakse i postavlja osnove sistema samouređivanja u štampi i online medijima, koji će biti smatran moralno obavezujućim za novinare, urednike, vlasnike i izdavače printanih i online medija. U opštim odredbama Kodeksa za štampu i online medije BiH navedeno je, između ostalog, *da će se novinari pridržavati standarda ljudskih prava definisanih u međunarodnim i bosansko-hercegovačkim aktima o ljudskim pravima; da će novinari razvijati svijest o ravnopravnosti spolova i poštivanju osobenosti kao integralnog dijela ljudskih prava. Novinari će štiti prava pojedinca, dok će u isto vrijeme podržavati pravo na informaciju koja služi javnom interesu.*

U skladu sa članom 4 – Diskriminacija - *novinari moraju izbjeći prejudicirane i uvredljive aluzije na nečiju etničku grupu, nacionalnost, rasu, religiju, spol, seksualnu opredijeljenost, fizičku onesposobljenost ili mentalno stanje. Aluzije na nečiju etničku grupu, nacionalnost, rasu, religiju, spol, seksualnu opredijeljenost, fizičku onesposobljenost ili mentalno stanje će biti napravljene samo onda kada su u direktnoj vezi sa slučajem o kojemu se izvještava. Prema članu 4a - Ravnopravnost polova i poštivanje osobenosti - novinari će izbjegavati direktne ili indirektne komentare kojima ličnosti stavljaju u neravnan položaj ili ih diskriminišu po osnovi njihovog spola, roda, spolnog identiteta, rodnoga identiteta, rodnoga izražavanja i/ili seksualne orijentacije.*

Vijeću za štampu u BiH može se poslati prigovor na bilo koji sadržaj iz štampanih i online medija kojim se krši Kodeks za štampu i online medije u BiH. U prigovoru se može tražiti objava demantija, dopuna informacija, objavljivanje ispravke ili izvinjenje. Ulaganjem prigovora na neprofesionalne ili nepotpuno objavljene sadržaje u ovim medijima, na nepravilnosti i nepoštovanje Kodeksa za štampu i online medije BiH, građani, zajedno sa novinarima, učestvuju u borbi za istinitu i pravovremenu informaciju, štiteći slobodu medija i informiranja, slobodu govora i svoje pravo na istinu. Prigovori se podnose u skladu sa **Instrukcijom za ulaganje prigovora na pisanje štampe i online medija**⁸ koja sadrži jasne upute za podnošenje pismenog prigovora na sadržaj za koji se smatra da nije u skladu s Kodeksom za štampu i online medije BiH.

---

⁷ Dostupno na: https://www.vzs.ba/index.php?option=com_content&view=article&id=218&Itemid=9

⁸ Dostupno na: <https://www.vzs.ba/index.php/kako-uloziti-prigovor>

3. BRANITELJICE LJUDSKIH PRAVA

U okviru „Mapiranja izazova pristupu pravdi braniteljica ženskih ljudskih prava po pitanju diskriminacije“ predstavnici institucija su naveli problem nedovoljne educiranosti javnih službenika i nepoznavanja pojma 'braniteljica ljudskih prava' kao specifične grupe, koja svojim zalaganjem čini korektiv vlasti, ali i pokretačku snagu koja podiče poštivanje ljudskih prava. One su od vitalnog značaja za razvoj demokratskih procesa i institucija u cilju okončanja nekažnjavanja, te promocije i zaštite ljudskih prava. Zbog toga saslužuju i poseban tretman i institucionalni odgovor na potrebu zaštite njihovih prava i sloboda.

Najvažniji međunarodni pravni okvir za zaštita braniteljica ljudskih prava pronalazimo u Konvenciji o ukidanju svih oblika diskriminacije žena UN (1979.god.), i Deklaracijom UN-a o braniteljima ljudskih prava 1998. godine⁹. Ova deklaracija propisuje da svaki branitelj/braniteljica ljudskih prava treba uživati zaštitu, pravo na udruživanje, promoviranje, zaštitu ljudskih prava, pravo na kritiku institucija, pravo na pružanje pravne pomoći ugroženim osobama i drugima za čiju provedbu je uspostavljena funkcija Specijalnog izvijestitelja o poštovanju prava braniteljica/branitelja ljudskih prava 2000. godine. Također, zaštita branitelja ljudskih prava je važna u Evropskoj uniji, gdje je Evropski parlament dugogodišnjih zagovornik sveobuhvatne politike EU o braniteljicama/braniteljima ljudskih prava, te u nenoj vanjskoj politici gdje je jasna i sistematska podrška braniteljicama/braniteljima ljudskih prava važan prioritet u području ljudskih prava.

OHCHR (Kancelarija visokog komesara za ljudska prava) daje sljedeću definiciju: “Branitelji/braniteljice ljudskih prava su žene, ali i sve druge osobe koje su angažirane u promociji i zaštiti ženskih ljudskih prava i rodne ravnopravnosti, kao i sve žene koje rade na bilo kojem pitanju koje se odnosi na: ljudska prava, ravnopravnost spolova i zaštitu osnovnih individualnih i grupnih sloboda u bilo kojem dijelu svijeta.”

Prijetnje i značaj braniteljica ljudskih prava su prepoznate u UN-ovoj rezoluciji 68/181 iz 2013. godine¹⁰ posebno naglašavajući specifične rodno utemeljene prijetnje, pozivajući države da iste prepoznaju i spriječe usvajanjem i dosljednim provođenjem zakona, koji trebaju biti u skladu s međunarodnom regulativom i standardima, i pružiti efikasnu i kontinuiranu zaštitu braniteljicama ljudskih prava.

Obaveze Bosne i Hercegovine u oblasti zaštite ljudskih prava su velike, s obzirom da je BiH ratificirala sve značajnije međunarodne i regionalne sporazume u oblasti ljudskih prava i sloboda. Protokol o zaštiti braniteljica/branitelja ljudskih prava, potpisan u novembru 2018. godine između Ministarstva za ljudska prava i izbjeglice BiH i relevantnih predstavnika organizacija civilnog društva – braniteljica ljudskih prava, predstavlja korak ka ispunjavanju međunarodnih obaveza Bosne i Hercegovine u ovoj oblasti. Protokolom se predviđa veći nivo saradnje državnih institucija i braniteljica ljudskih prava u identifikaciji problema i faktora koji dopriose rizika u radu braniteljica ljudskih prava te putem Savjetodavnog odbora iznalaziti rješenja. Također, Protokol treba da doprinese stvaranju svih preduslova za uspostavljanje mehanizma podrške radu i djelovanju braniteljica/branitelja ljudskih prava koji će doprinijeti kreiranju sigurnog okruženja za braniteljice/branitelje ljudskih prava, prevenciji prijetnji, rizika i ograničenja u radu braniteljica/branitelja ljudskih prava.

Protokol sadrži kratak osvrt na nalaze analiza i istraživanja o položaju braniteljica ljudskih prava provedenih tokom provedbe projekta, navodeći specifične vrste prijetnji kojima su izložene u odnosu na svoje muške kolege, ali često i neshvaćenost, te nedostatak podrške od strane porodice.

Protokol sadrži detaljan pregled međunarodnih dokumenata kojima se štite i promoviraju braniteljice/branitelji ljudskih prava, koji je ukratko naveden u prethodnom dijelu teksta. Nadalje, Protokol sadrži i pregled pravnog okvira u Bosni i Hercegovini uključujući obaveze po ratificiranim međunarodnim i regionalnim sporazumima u oblasti ljudskih prava i sloboda, zahvaljujući kojima braniteljice ljudskih prava mogu podnijeti pritužbe tijelima kao što su Vijeće za ljudska prava, Komitet za eliminaciju svih oblika diskriminacije žena, Komitet za prava osoba sa invaliditetom i drugima. Pored ovih pritužbi, BLJP može podnijeti i izvještaje u sjeni i paralelne izvještaje ovim tijelima u procesu periodičnog praćenja provođenja ovih sporazuma.

Međutim, zakoni BiH ne prepoznaju poseban status braniteljica/branitelja ljudskih prava te im ne daju posebnu zaštitu od napada na lični ili profesionalni integritet. Posebna zaštita je u pravnom sistemu BiH zagarantirana službenim licima (koja pod određenim okolnostima mogu biti i BLJP kao recimo ombudsmeni)

⁹ A/RES/53/144

¹⁰ A/RES/68/181

te u posljednje vrijeme prijaviteljima/cama korupcije. Stoga se na zaštitu ličnog i profesionalnog integriteta BLJP-a primjenjuju odredbe zakona koje se primjenjuju i na sve druge osobe u BiH.

Pravo na slobodu okupljanja je zagarantirano u BiH, a zakonima su uređena ograničenja tog prava koja su u pravilu u skladu s međunarodnim standardima. Iako zakoni garantiraju zadovoljavajući nivo zaštite ovog prava, u praksi su se pojavljivala nezakonita ograničavanja ovog prava. BLJP može pokrenuti neki od mehanizama zaštite iz upravnog postupka kao što je zahtjev za pokretanje disciplinskog postupka protiv policijskog službenika/ce, žalba zbog šutnje uprave, žalba drugostepenom organu, tužba u upravnom sporu itd.

Nadalje, zaštita policijskih službenika/ca (kao kategorije BLJP) prilikom obavljanja službenih poslova i zadataka, utvrđena je krivičnim zakonima na svim nivoima u BiH tako što je inkriminirano krivično djelo "Sprečavanje službene osobe u vršenju službene radnje" kao i krivično djelo "Napad na službenu osobu prilikom obavljanja službene radnje", ili druga formulacija koja suštinski pokriva navedeno krivično djelo te su u određenim krivičnim zakonima inkriminirana i druga krivična djela (organizirani oblik) koja se odnose na zaštitu službenih osoba prilikom obavljanja poslova sigurnosti.

U zakonima o prekršajima protiv javnog reda i mira na svim nivoima u BiH također su obuhvaćeni prekršaji koji se odnose na zaštitu policijskih službenika/ca prilikom obavljanja službene dužnosti. Iz navedenog se može zaključiti da su postojeći mehanizmi zaštite policijskih službenika/ca (branitelja/ica ljudskih prava) na zadovoljavajućem nivou, u smislu pravnog okvira i inkriminiranih krivičnih djela iz ove oblasti, u poređenju sa drugim kategorijama BLJP (novinarke, socijalne radnice, aktivistice LGBT populacije i druge aktivistice na polju ljudskih prava) koje su često predmet raznih vidova napada i ugrožavanja sigurnosti prilikom provođenja svojih aktivnosti te se opravdano ukazala potreba za iznalaženjem mehanizama za njihovu zaštitu.

4. SMJERNICE ZA VOĐENJE SLUČAJEVA DISKRIMINACIJE KOJE PODNOSE BRANITELJICE LJUDSKIH PRAVA

Ove Smjernice su izrađene sa namjerom da utvrde polazne osnove koje bi osigurale što jednostavniji pristup braniteljica ljudskih prava mehanizmima zaštite od diskriminacije koji su navedeni u ovom dokumentu. Smjernice imaju dva osnovna cilja i to da:

- Osiguraju da braniteljice ljudskih prava imaju efikasan pristup vansudskim institucijama koje pružaju zaštitu od diskriminacije;
- Osiguraju da odgovor vansudskih institucija koje pružaju zaštitu od diskriminacije bude adekvatnu i zasnovan na standardima zabrane diskriminacije.

Smjernice ne prejudiciraju da navedene institucije ne pružaju efikasnu i adekvatnu zaštitu od diskriminacije, ali su bazirane na iskustvima braniteljica koja ukazuju na prostor za unapređenje. One također prepoznaju da zbog različitih nadležnosti ovih institucija postoji potreba za usaglašenim pristupom zahtjevima koje podnose braniteljice. Smjernice su izdate u skladu sa obavezama iz Deklaracija o pravima i odgovornostima pojedinaca, grupa i državnih organa u unapređivanju i zaštiti univerzalno priznatih ljudskih prava i osnovnih sloboda a posebno člana 9. stav 3. tačka a) koji glasi:

“U tom istom cilju, svako ima pravo, pojedinačno i zajedno sa drugima, inter alia

Da se žali zbog politike i postupaka pojedinačnih službenih lica i vladinih tijela s obzirom na kršenja ljudskih prava i osnovnih sloboda, peticijom ili drugim odgovarajućim sredstvima nadležnim domaćim sudskim, administrativnim ili zakonodavnim vlastima ili bilo kojoj drugoj nadležnoj vlasti predviđenoj zakonskim sistemom države, što bi trebalo da ispostavi njihovu odluku bez nepotrebnog odlaganja“.

Smjernica 1. Zahtjevi braniteljica ljudskih prava će imati prioritet u radu i razmatrati će se hitno

Sve nadležne institucije će osigurati da se svim obraćanjima braniteljica ljudskih prava pristupi sa dužnom pažnjom i da imaju prioritet u radu. U pogledu utvrđivanja statusa braniteljice ljudskih prava koristiće se pojam iz Deklaracije koji utvrđuje da je „braniteljica ljudskih prava“ osoba koja, pojedinačno ili s drugima, djeluje u svrhu promocije ili zaštite ljudskih prava i sloboda. Nadležne institucije će osigurati da se interna pravila koja uređuju način raspodjele predmeta u rad usklade sa određivanjem zahtjeva braniteljica ljudskih prava kao prioriternih predmeta. Nadležne institucije zadržavaju pravo da na zahtjeve svih branitelja ljudskih prava, bez obzira na spol, bude primjenjen ova smjernica ali su dužne osigurati da podaci budu razvrstani po spolu.

Smjernica 2. U slučaju nenadležnosti institucije zahtjev će se dostaviti instituciji koja je nadležna

U onim situacijama kada institucija kojoj je podnesen zahtjev utvrdi da nije nadležna za postupanje, o tome pismeno obavještavaju braniteljice ljudskih prava uz navođenje razloga i informacija zašto se smatra nenadležnom. Kad god je to moguće, obavještenje će sadržavati i naziv nadležne institucije, te kontakt informacije iste.

Smjernica 3. U slučaju obraćanja braniteljica većem broju institucija ostvarit će se neophodna koordinacija

Kada je iz predmeta vidljivo da se braniteljica obratila većem broju nadležnih institucija ostvarit će se neophodna saradnja. U tom procesu institucije će težiti usaglašavanju stavova da predmet preuzme ona institucija u čijoj nadležnosti je predmet pretežno. Nakon usaglašavanja stavova braniteljica će biti obaviještena o preuzimanju predmeta sa informacijama koje su sadržane u prethodnoj Smjernici.

Smjernica 4. Institucije će izdati potvrdu/pisani trag o prijemu zahtjeva sa informacijama o granicama ispitivanja zahtjeva

Nakon prijema zahtjeva, nadležna institucija će dostaviti potvrdu/pisani trag/ o prijemu zahtjeva koji će sadržavati sve potrebne informacije o obimu i vrsti ispitivanja zahtjeva. U svakom slučaju će ovaj dokument sadržavati informacije o mogućim drugim pravnim lijekovima ukoliko postoje, posebno onim koji su sadržani u zakonima koji zabranjuju diskriminaciju i u kojima su utvrđeni rokovi.

Smjernica 5. Institucije će razvijati saradnju sa braniteljicama ljudskih prava tokom razmatranja zahtjeva

Nadležne institucije će u najvećoj mogućoj mjeri razvijati saradnju sa braniteljicama ljudskih prava posebno u onim predmetima u kojima braniteljice ljudskih prava podnose zahtjeve u ime grupa ili kolektivne zahtjeve. U tim predmetima saradnja će se zasnivati na međusobnom razumijevanju i pretpostavci da braniteljice ljudskih prava imaju veća znanja o sadržaju predmeta.

Smjernica 6. Razmatrat će se kolektivni zahtjevi braniteljica ljudskih prava

Institucije će osigurati mogućnost podnošenja kolektivnih zahtjeva od strane braniteljica za ljudska prava (kao pojedinki ili organizacija) u onim situacijama kada se zahtjevi odnose na moguću diskriminaciju većeg broja osoba ili grupe.

Smjernica 7. Intutucija će poduzeti sve potrebne radnje da se utvrde činjenice koje su bitne za donošenje odluke

Tokom razmatranja zahtjeva, nadležne institucije će poduzeti sve radnje koje su neophodne da se prikupe informacije o činjenicama koje su potrebne za donošenje odluke u skladu sa standardom dokazivanja (vidi Smjernicu 8).

Smjernica 8. U predmetima diskriminacije, standard dokazivanja će biti preraspodijeljen

U skladu sa najboljim međunarodnim standardima i odredbama Zakona o zabrani diskriminacije nadležne institucije će osigurati da teret dokazivanja ne bude isključivo na braniteljicama ljudskih prava.

Smjernica 9. Razmotrit će se svi zahtjevi koji su sadržani u zahtjevima u pogledu diskriminacije

U svakom predmetu bit će razmotreni svi zahtjevi u pogledu diskriminacije te će biti donesena odgovarajuća odluka. To se posebno odnosi na zahtjev da se radi ili ne o diskriminaciji (deklaratorni zahtjev), zahtjev da se zabrani diskriminacija (prohibitivni zahtjev), zahtjev da se otkloni diskriminacija (restitutivni zahtjev) i zahtjev da se objavi odluka (publikacijski zahtjev).

Smjernica 10. Razmotrit će se činjenice u pogledu svih zabranjenih oblika diskriminacije

Pored donošenja odluke o postojanju diskriminacije, nadležne institucije će utvrditi da li se radi ili ne o odgovarajućem obliku diskriminacije ili više njih. U tom smislu prihvatit će se svako vrijeme izvršenja radnje koja se označava kao diskriminacija i to prošla, trenutna ili buduća radnja bez obzira na postojanje posljedice. Tom prilikom razmotrit će se minimalno:

- Kod direktne diskriminacije, da li je osoba ili grupa osoba bila tretirana, tretira se ili može biti tretirana nepovoljnije u odnosu na drugu osobu ili grupu osoba u istoj ili sličnoj situaciji;
- Kod indirektne diskriminacije, da li je prividno neutralna pravna norma, kriterij ili praksa jednaka za sve dovodila, dovedla ili bi mogla dovesti u nepovoljniji položaj osobu ili grupu osoba;
- Kod uznemiravanja da li se radi o neželjenom ponašanju kojim se želi povrijediti dostojanstvo osobe ili grupe osoba i stvoriti zastrašujuće, neprijateljsko, degradirajuće, ponižavajuće ili uvredljivo okruženje ili kojim se postiže takav učinak;
- Kod seksualnog uznemiravanja da li se radi o neželjenom obliku verbalnog, neverbalnog ili fizičkog ponašanja spolne prirode kojim se želi povrijediti dostojanstvo osobe ili grupe osoba, ili kojim se postiže takav učinak, naročito kad to ponašanje stvara zastrašujuće, neprijateljsko, degradirajuće, ponižavajuće ili uvredljivo okruženje;
- Kod mobinga da li se radi o nefizičkom uznemiravanju na radnom mjestu koji podrazumijeva ponavljanje radnji koje imaju ponižavajući efekat na žrtvu čija je svrha ili posljedica degradacija radnih uslova ili profesionalnog statusa zaposlenog;
- Kod segregacije da li se fizički odvajaju lica ili grupe lica;
- Kod izdavanja naloga drugima za vršenje diskriminacije i poticanja na diskriminaciju da li postoje radnje kojima se druge osobe instruiraju za vršenje diskriminacije.

Posebna pažnja će biti posvećena diskriminaciji koja je produžena ili je strukturalne prirode.

Smjernica 11. U svakom slučaju će se odrediti zabranjeni osnov diskriminacije

Budući da različito postupanje po zabranjenom osnovu predstavlja ključne elemente svih oblika diskriminacije (osim mobinga) nadležne institucije će u svakoj odluci obrazložiti o kojem osnovu se radi. To se prvenstveno odnosi na sve zabranjene osnove koji su utvrđeni propisima kao što su: rasa, boja kože, jezik, vjera, etnička pripadnost, invaliditet, starosna dob, nacionalno ili socijalno porijeklo, veza s nacionalnom manjinom, političko ili drugo uvjerenja, imovno stanje, članstvo u sindikatu ili drugom udruženju, obrazovanje, društveni položaj i spol, seksualna orijentacija, rodni identitet, spolne karakteristike bez obzira da li one bile stvarne, pretpostavljene ili je različito postupanje nastalo zbog veze sa osobama koje imaju jedan od navedenih identiteta. Nadležne institucije će kod utvrđivanja drugih zabranjenih osnova voditi računa o drugim osnovima koje su utvrđene u pravnom sistemu (npr. trudnoća, roditeljstvo ili starateljstvo, bračni status) ili koji su utvrđeni od strane nadležnih tijela u državi ili univerzalno (npr. Evropski sud za ljudska prava i to (van)bračni status, trudnoća, genetsko naslijeđe, državljanstvo i dr). Posebna pažnja će biti posvećena utvrđivanju višestruke diskriminacije. U slučaju mobinga osnov diskriminacije se neće utvrđivati budući da nije dio zakonske definicije.

Smjernica 12. Utvrdit će se uporedna grupa

Nadležne institucije će u zahtjevima koje se odnose na diskriminaciju težiti da utvrde postojanje uporedne grupe za diskriminaciju odnosno da li bi se označeno različito ponašanje desilo i prema grupi koja nema neku ličnu karakteristiku, ili ima ličnu karakteristiku suprotne vrijednosti. U tom postupku će se razmotriti postojanje stvarne ili hipotetičke uporedne grupe.

Smjernica 13. Utvrdit će se u pristupu kojem pravu se desila diskriminacija

Diskriminacija je moguća samo u pristupu pravu koje je utvrđeno u pravnom sistemu ili se radi o ljudskim pravima i slobodama. Nadležne institucije će u svakom predmetu nastojati da utvrde u pristupu kojem pravu se desio različit tretman te će to pravo navesti u svojoj odluci.

Smjernica 14. Razmotrit će da li postoji moguće opravdanje različitog tretmana koje će se detaljno obrazložiti

U onim situacijama kada se utvrdi različit tretman, nadležne institucije će razmotriti da li je moguće utvrditi postojanje zakonitog, objektivnog i proporcionalnog opravdanja. Tom prilikom, nadležne institucije će se voditi standardima koji su sadržani u ključnim propisima koji zabranjuju diskriminaciju. Opravdanje za direktnu diskriminaciju će se izuzetno prihvatati osim u slučajevima koji su uređeni zakonom kao što su stvarni i određujući kriterij za obavljanje određenog posla i zanimanja, dob u pristupu određenim pravima, državljanstvo i drugi. U pogledu provođenja ili donošenja privremenih posebnih mjera koje se donose u skladu sa Zakonom, nadležne institucije će dodatno utvrditi da li su takve mjere i dalje potrebne (pitanje privremenosti).

Smjernica 15. Osigurati će se da odgovori na zahtjeve budu detaljno obrazloženi

Bez obzira na konačnu odluku u pogledu zahtjeva, nadležne institucije će osigurati detaljno obrazloženje provedenih aktivnosti, utvrđenih činjenica, analize pravnog okvira te odnos utvrđenih činjenica i pravnog okvira, međunarodnih standarda u navedenoj oblasti, standarda dokazivanja koji je primijenjen, konačne odluke te ukoliko je primjenjivo preporuku i rokove za provođenje iste. Obrazloženje će biti napisano jasno i pregledno i po potrebi pristupačno i prilagođeno posebnim potrebama braniteljice ljudskih prava ili osobe odnosno grupe na koju se odnosi. U slučaju da postoji, konačne odluke će sadržavati informacije o pravnom lijeku.

Smjernica 16. Predložiti će se jasni načini prestanka i otklanjanja diskriminacije

Kod donošenja konačne odluke nadležna institucija će jasno obrazložiti kako izgleda stanje u kojoj predmetni oblik diskriminacije neće postojati. Takvo obrazloženje će dati jasne upute instituciji ili osobi koja je počinila diskriminaciju koje radnje je neophodno poduzeti da se otklone posljedice, te upute kako da se dalje situacije preveniraju.

Smjernica 17. Pokrenut će se neophodne inicijative za otklanjanje strukturalnih oblika diskriminacije

U svim slučajevima kada se na osnovu jednog ili više zahtjeva utvrdi da postoji strukturalna diskriminacija, nadležne institucije će pokrenuti odgovarajuće inicijative usmjerene na otklanjanje uzroka strukturalne diskriminacije. Kod pokretanja tih inicijativa nadležne institucije će ostvariti saradnju sa braniteljicama ljudskih prava, organizacijama i grupama na koje se strukturalna diskriminacija odnosi kako bi se osigurala puna uključenost pogođene grupe.

Smjernica 18. Braniteljice ljudskih prava će biti upućene na druge oblike zaštite od diskriminacije

Prilikom prvog obraćanja, tokom postupka ili nakon donošenja odluke, nadležna institucija će braniteljice ljudskih prava upoznati sa svim dostupnim oblicima zaštite od diskriminacije. U tom pogledu učiniti će se dostupnim svi materijali koji opisuju pristup ovim mehanizmima zaštite, posljedice obraćanja različitih mehanizmima zaštite u pogledu postupka pred nadležnom institucijom sa posebnim naglaskom na zakonske rokove.

Smjernica 19. Objavit će se ključni segmenti konačnih odluka

Po donošenju odluke ili na periodičnom nivou, nadležne institucije će objavljivati ključne segmente donesenih odluka poštujući pri tome lične podatke. Ovako predstavljene odluke će biti dostupne na web stranicama nadležnih institucija, ili će na drugi prikladan način biti objavljene u izvještajima ili publikacijama. Savjetodavni odbor će, po svom uspostavljanju, polugodišnje objavljivati ključne segmente konačnih odluka.

Smjernica 20. Braniteljice ljudskih prava će biti upućene na zaštitu od viktimizacije

Nadležna institucija će pružati informacije o načinima zaštite od viktimizacije braniteljicama koje su prijavile ili namjeravaju prijaviti diskriminaciju, prisustvovala ili svjedočile diskriminaciji, odbile nalog za diskriminatornom postupanjem, na bilo koji način učestvovala u postupku za zaštitu od diskriminacije, pružile ili imale namjeru ponuditi informacije ili dokumente potrebne u postupku zaštite od diskriminacije ili o diskriminatornom postupanju informirale javnost od mogućih posljedica u vidu odmazde.